

Demografie van bedrijven: uitgebreide toelichting

Inhoudsopgave

1. Korte beschrijving van de verschillende tabellen in StatLine
2. Methode en bronnen
 - 2.1. Demografie van bedrijven
 - 2.2. Schattingsmethode
 - 2.3. Nauwkeurigheid
 - 2.4. Bronnen
 - 2.5. Niet opgenomen gegevens
3. Begrippen en indelingen
 - 3.1. Eenheden
 - 3.2. Economische activiteit
 - 3.3. Grootte
 - 3.4. Regio
 - 3.5. Rechtsvorm
 - 3.6. Identiteit van een bedrijf
 - 3.7. Oprichting van bedrijven
 - 3.8. Opheffing van bedrijven
 - 3.9. Structuurwijziging
4. De organisatie van het bedrijfsleven
5. Ontwikkelingen in de structuur van het bedrijfsleven

1. Korte beschrijving van de verschillende tabellen in StatLine

Demografie van bedrijven beschrijft de populatie van de bedrijven in Nederland. Deze benadering bestaat uit :

- 1) indelen van bedrijven naar subpopulaties (naar aard van de economische activiteit en naar grootte),
- 2) de ontwikkeling in verschillende soorten veranderingen zoals oprichting en opheffing en
- 3) het indelen van bedrijven naar aantal vestigingen.

In de eerste plaats worden bedrijven ingedeeld in subpopulaties naar de aard van de economische activiteit en naar grootte. Deze informatie kunt u in StatLine vinden in de tabel 'Bedrijven naar grootte, rechtsvorm en regio'. Deze tabel bevat tevens het aantal vestigingen van bedrijven per provincie en per COROP-gebied. Naar economische activiteit (volgens de standaard bedrijfsindeling SBI) zijn meer gedetailleerde gegevens opgenomen in de tabel 'Bedrijven naar aantal werknemers'. Hierin is de grootte van het bedrijf gemeten in het aantal werknemers in loondienst. Het komt ook voor dat er actieve bedrijven voorkomen zonder personeel in loondienst; dit zijn bedrijven waarin uitsluitend de zelfstandige al dan niet met meewerkende gezinsleden werkzaam is. Een alternatieve indeling naar grootte is er op basis van het totaal aantal werkzame personen (zelfstandige, meewerkende gezinsleden en werknemers). Informatie hierover staat in de tabel 'Bedrijven naar aantal werkzame personen'.

Ten tweede is er de analyse van de ontwikkeling in verschillende soorten veranderingen (oprichting, opheffing, fusie, splitsingen en dergelijke). In de praktijk is het echter alleen mogelijk oprichtingen en opheffingen statistisch te beschrijven. Deze informatie staat in StatLine in de tabel 'Oprichting en opheffing van bedrijven'. Informatie over het aantal opheffingen is overigens alleen beschikbaar tot 1996. Voor informatie over de ontwikkeling van het aantal oprichtingen op korte termijn, zie de tabel 'Oprichting van bedrijven per kwartaal'.

Ten slotte is er het indelen van bedrijven naar aantal vestigingen. De tabel 'Vestigingen naar activiteit en regio' bevat gegevens over het aantal bedrijven naar economische activiteit en grootte en het aantal vestigingen van bedrijven naar economische activiteit en regio (provincie en COROP-gebied). Deze tabel is naar economische activiteit sterk gedetailleerd. Aanzienlijk minder gedetailleerd naar economische activiteit is informatie over 'Het aantal vestigingen per gemeente'. In deze tabel is rekening gehouden met de gemeentelijke herindelingen die er jaarlijks plaatsvinden. Bij een gemeentewijziging worden alle cijfers herrekend naar de meest recente indeling.

Uitgangspunt voor de cijfers van bedrijvendemografie is het statistisch bedrijvenregister van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De aantallen in dit register worden op basis van steekproefonderzoek gecorrigeerd voor een aantal onvolkomenheden in de registratie van vooral kleine bedrijven. Het gaat daarbij om:

- registratie van niet (meer) actieve bedrijven;
- registratie van niet zelfstandige bedrijven;
- registratie van onjuiste of niet-actuele kenmerken, vooral voor de economische activiteit.

Ten slotte zijn witte vlekken ingevuld met gegevens uit andere CBS-bronnen (bijvoorbeeld voor de bedrijven in de landbouw).

In alle Statlinetabellen over bedrijvendemografie wordt de omvang en samenstelling van de populatie op 1 januari van het betreffende jaar beschreven. Uitzondering betreft de cijfers over oprichting en opheffing van bedrijven, die hebben betrekking op een periode (jaar of kwartaal).

2. Methode en bronnen

2.1 Demografie van bedrijven

Demografie van bedrijven beschrijft populaties van de actoren in de economie, naar analogie van de bevolkingsdemografie. Bij de bevolkingsdemografie zijn de actoren van nature gegeven, binnen de economische demografie is dat minder het geval. Bedrijven zijn moeilijker identificeerbaar en volgbaar dan personen (zie paragraaf 3.6).

Definities van de eenheden, de kenmerken en de soorten verandering zijn opgenomen in hoofdstuk 3.

2.2 Schattingsmethode

De basis voor de schatting van het aantal bedrijven is het statistische bedrijfsregister van het CBS. De schattingsmethode voor het aantal bedrijven verschilt voor grote (twintig of meer werknemers) en kleine (minder dan twintig werknemers) bedrijven. Dit verschil hangt samen met de kwaliteit van de verschillende bronnen. De gegevens over bedrijven in de landbouw zijn niet op het statistisch bedrijfsregister gebaseerd, maar op een aparte integrale landbouwtelling.

Voor bedrijven met twintig en meer werknemers zijn de gegevens gebaseerd op een integrale telling uit het bedrijfsregister (ABR, zie paragraaf 2.4). Het register wordt geactualiseerd door gegevens van de Kamers van Koophandel, de bedrijfsverenigingen en eigen waarneming van het CBS. Omdat bedrijven met meer dan twintig

werknemers elk jaar in een productiestatistiek door het CBS worden waargenomen, is de informatie over deze categorie in het register actueel. Deze informatie wordt rechtstreeks overgenomen.

Bij kleine bedrijven vindt op basis van steekproefonderzoek een correctie plaats voor bedrijven die ten onrechte of onjuist geregistreerd staan. Hierdoor komt het totaal aantal bedrijven ongeveer 20% lager uit dan volgens de registratie in het bedrijfsregister. Een nauwkeurige schatting van het aantal kleine bedrijven is, in verband met de steekproefomvang, alleen mogelijk op een hoog aggregatieniveau naar economische activiteit. Naar economische activiteit sterk gedetailleerde uitkomsten zijn door middel van een synthetische schatting samengesteld. Hierbij zijn correctiefactoren geschat met behulp van onvolledig meervoudig wegen (Betlehem en Keller, 1987). In tegenstelling tot wat gebruikelijk is, wordt het register hierbij gewogen naar geschatte populatieaantallen actieve bedrijven uit de steekproef. Onvolledig meervoudig wegen komt erop neer dat simultaan meerdere volledige poststratificaties plaatsvinden naar een deel van de gegevens. Voor het bepalen van correctiefactoren is uitgegaan van de variabelen activiteit (SBI), grootteklasse (GK) en rechtsvorm (RV). Het uiteindelijke model is: $(SBI(8) \times GK(2)) + SBI(32) + (GK(5) \times RV(3))$, waarbij het getal tussen haakjes het aantal onderscheiden klassen aanduidt. Met behulp van dit model zijn correctiefactoren geschat voor de verschillende SBI/GK/RV combinaties. De correctiefactor ligt gemiddeld rond de 0,8.

In sommige branches is ook voor de kleine bedrijven het aantal geregistreerde bedrijven aangehouden. Dit geldt voor de visserij, de openbare voorzieningsbedrijven, de financiële instellingen, de overheid, het onderwijs en de gezondheidszorg.

2.3 Nauwkeurigheid

Wat betreft de nauwkeurigheid kunnen de gegevens in twee groepen worden verdeeld: geteld en geschat. De gegevens die gebaseerd zijn op integrale tellingen hebben niet te maken met onnauwkeurigheid in verband met het steekproefkarakter. Dit zijn de gegevens voor bedrijven met twintig of meer werknemers en voor de in paragraaf 2.2 genoemde activiteiten die geheel uit registraties zijn geteld.

Voor de schatting van het aantal bedrijven op het niveau van de sectie (letterniveau van de bedrijfsindeling) geldt een relatieve marge van ongeveer 1,5%. Bij meer gedetailleerde gegevens op het niveau van de afdeling (2-digitaal niveau van de bedrijfsindeling) zijn de marges ongeveer 2,5%. De nadere detaillering is gebaseerd op de aanname dat binnen de bedrijfs(sub)klassen in een groep het percentage ten onrechte opgenomen bedrijven ongeveer hetzelfde is (met andere woorden, gedetailleerde uitkomsten zijn gebaseerd op een synthetische schatting). Dat wil zeggen dat aan de nadere detaillering zelf geen steekproeffouten zijn verbonden.

2.4 Bronnen

De gegevens in deze publicatie zijn gebaseerd op verschillende bronnen. Dit zijn het statistisch bedrijfsregister, een steekproefonderzoek onder kleine bedrijven en aanvullende bestanden uit de landbouwtelling.

Algemeen Bedrijfsregister

In het Algemeen Bedrijfsregister (ABR) zijn in beginsel alle bedrijven in Nederland opgenomen. Over elk bedrijf zijn een aantal kenmerken beschikbaar, zoals de economische activiteit volgens de Standaard Bedrijfsindeling (SBI-code) en de grootte van het personeelsbestand (grootteklasse). Om bedrijven te kunnen benaderen is ook de naam en het adres geregistreerd. Hiermee dient het ABR als steekproefkader voor de enquête van bedrijven. De in het ABR opgenomen kenmerken liggen ten grondslag aan de ordening van de uitkomsten van vrijwel alle economische statistieken van het CBS. Het centrale karakter van de registratie maakt het daarbij mogelijk de verschillende statistieken zodanig vast te stellen, dat de uitkomsten van deze statistieken een grote mate van samenhang vertonen, in die zin dat zij op elkaar aansluiten dan wel relateerbaar zijn.

Voor het bijhouden van het ABR wordt, naast informatie uit CBS-onderzoeken, gebruik gemaakt van een aantal externe bronnen. Van de Kamers van Koophandel worden het Handelsregister en het Verenigingen- en stichtingenregister gebruikt. De bedrijfsverenigingen leveren ook informatie over de bij hen ingeschreven bedrijven. Al deze informatie is administratief-juridisch van aard. Daarom wordt waar nodig en mogelijk een controle op de betrouwbaarheid van de gegevens uitgevoerd, voordat zij verwerkt worden tot statistische eenheden en kenmerken. Juridische eenheden die niet-actief zijn, of die niet zelfstandig kunnen beslissen over het productieproces voldoen niet aan de criteria die het CBS aanlegt bij het vaststellen van bedrijven.

Op een aantal punten is het ABR geen volledige registratie. Dit volgt uit de gebruikte bronnen. Bij een aantal activiteiten is voor natuurlijke personen geen inschrijving bij de Kamer van Koophandel verplicht. Dit zijn met name bedrijven in landbouw en visserij en vrijberoepsbeoefenaars. Voor bedrijven zonder personeel in loondienst in deze activiteitsgebieden heeft het ABR dan ook geen volledige dekking. Ook overheidsinstellingen zijn niet geregistreerd bij de Kamers van Koophandel, noch bij een bedrijfsvereniging. Zij zijn wel in het ABR opgenomen, de gegevens komen uit intern CBS-onderzoek.

Naast de onvolledige dekking, treedt ook een vertraging op bij het verwerken van wijzigingen in het register. Vooral bij staken of wijzigen van activiteit treedt deze vertraging op. Problemen ontstaan met name bij kleinere bedrijven. Zij worden veel minder vaak geënuquêteerd. Voor de gegevens die gepubliceerd worden, wordt de stand op 1 januari uit het register gehaald.

Door wijzigingen bij de uitvoeringsinstellingen (UVI's) betreffende de overheid is er meer informatie over vestigingen van de overheid beschikbaar. Het totaal aantal geregistreerde vestigingen van de overheid en in het onderwijs is per 1 januari 1997 ook sterk toegenomen. Met andere woorden, het gaat niet om een feitelijke ontwikkeling in het aantal vestigingen, maar om een verbetering van de registratie.

Steekproefonderzoek onder kleine bedrijven

Jaarlijks vindt een steekproefonderzoek onder ongeveer 35 duizend kleine bedrijven plaats. Het doel van dit onderzoek is om vast te stellen of geregistreerde bedrijven economisch actief zijn. Hierbij wordt een ondergrens gehanteerd. Bedrijven tellen als economisch actief indien er ten minste één persoon voor ten minste 15 uur per week werkzaam is.

Een hoge respons is van groot belang voor dit onderzoek, aangezien het al dan niet responderen samenhangt met de voornaamste doelvariabele van het onderzoek (het al dan niet actief-zijn van een bedrijf). Na een schriftelijke vragenlijst en twee schriftelijke rappels is de respons ongeveer 80%. Onder de resterende non-respons wordt steekproefsgewijs een onderzoek gehouden. Dit gebeurt deels telefonisch, deels door bezoeken van buitendienstmedewerkers.

Aanvullende bestanden

Gegevens over het aantal landbouwbedrijven zijn afkomstig uit de jaarlijkse Landbouwtelling. Alle agrariërs zijn in de telling opgenomen. In de statistiek over het aantal bedrijven in Nederland worden alleen personen geteld met agrarische activiteiten als hoofdactiviteit. De gegevens zijn alleen op vestigingsniveau beschikbaar; aangenomen is dat de vestiging en het bedrijf in deze gevallen overeenkomen. Gegevens over de rechtsvorm van de bedrijven zijn niet beschikbaar, in de tabellen zijn de bedrijven ingedeeld als onbekend. De Landbouwtelling wordt jaarlijks begin mei gehouden. Deze cijfers zijn opgenomen onder 1 januari.

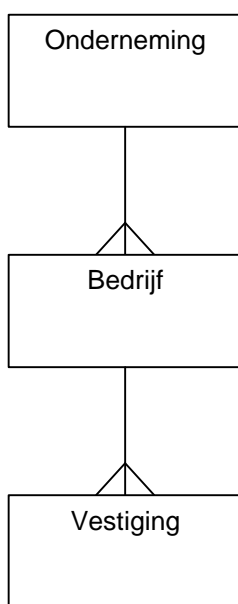
2.5 Niet opgenomen gegevens

Geen gegevens zijn opgenomen over de niet-inschrijfplichtigen zonder personeel, werkzaam in de visserij, en de vrije beroepen. Een bedrijf valt onder de vrije beroepen als de persoon van de ondernemer sterk bepalend is voor de identiteit van het bedrijf, en het bedrijf als eenmanszaak onder de naam van de ondernemer wordt gevoerd. Voorbeelden zijn huisartsen, fysiotherapeuten, advocaten en notarissen. Uit eerdere onderzoeken blijkt dat het aandeel van de bedrijven zonder personeel beperkt is.

3. Begrippen en indelingen

3.1 Eenheden

In de StatLinetabellen worden twee statistische eenheden gebruikt: de bedrijfseenheid, kortweg bedrijf genoemd, en de lokale bedrijfseenheid, verder vestiging genoemd. Daarnaast is de juridische eenheid van belang omdat zij de basis vormt van de gebruikte administratieve bronnen. Ook wordt zij gebruikt in de beschrijving van de bedrijfseenheid. De definities volgen de door de Europese Unie vastgestelde verordening (EU, 1993). Een juridische eenheid is een rechts- of natuurlijke persoon of een samenwerkingsverband daarvan (en als zodanig een administratieve eenheid) die al dan niet economische activiteiten uitoefent. Een bedrijfseenheid is de feitelijke transactor in het productieproces. De onderneming komt meestal overeen met een bedrijfseenheid. In bijna 99 procent van de gevallen valt de onderneming samen met de bedrijfseenheid: de enkelvoudige ondernemingen. Er zijn 9 duizend ondernemingen die uit meer dan één bedrijf bestaan: de samengestelde ondernemingen. Een zestigtal ondernemingen bestaat zelfs uit meer dan 20 bedrijven.

Een bedrijfseenheid wordt gekenmerkt door autonomie, beschrijfbaarheid en externe gerichtheid. Veelal is zij gelijk aan een juridische eenheid. Samenvoeging van juridische eenheden vindt plaats op grond van zelfstandigheid met betrekking tot beslissingen betreffende het productieproces, externe gerichtheid en beschrijfbaarheid. In het algemeen worden alle eenheden of combinaties daarvan die gericht zijn op levering van goederen of diensten aan derden als bedrijf beschouwd. Ook instellingen en beoefenaars van vrije beroepen kunnen hiertoe gerekend worden. Franchisenemers worden tot de zelfstandige bedrijven gerekend. Marginaal actieve eenheden, dit zijn bedrijven waarin niemand voor 15 uur of meer per week werkzaam is, worden niet als bedrijf aangemerkt. Verenigingen en stichtingen worden alleen als bedrijf beschouwd indien zij personeel in loondienst hebben.

Voor bedrijfseenheden van de overheid geldt een andere operationalisatie. De overheid in administratieve zin is gedefinieerd als het totaal van de volgende groepen publiekrechtelijke lichamen:

- het Rijk;
- de publiekrechtelijke bedrijfsorganen;
- de provincies;
- de waterschappen;
- de gemeenschappelijke regelingen;
- de gemeenten.

Onder een bedrijfseenheid van de overheid in administratieve zin wordt verstaan een publiekrechtelijk lichaam of een administratief zelfstandig onderdeel ervan indien hier sprake is van een marktgerichte economische activiteit. Van bovengenoemde eenheden worden verder bedrijfseenheden afgesplitst als voldaan is aan de volgende criteria:

- homogeniteit naar activiteit en volledige beschrijfbaarheid;
- uitoefening van marktgerichte economische activiteiten of voortbrenging van collectieve goederen of diensten die naar aard en omvang belangrijk worden geacht;
- een lastentotaal van minimaal 1,25 miljoen euro.

Verder is het aantal onderscheiden productieprocessen in de collectieve sfeer teruggebracht tot de volgende activiteiten: sociale werkplaatsen, openbaar bestuur, defensie, gezondheidszorg, onderwijs en milieudienstverlening (SBI'93: 366, 751, 7522, 85, 80 en 900).

In het onderwijs is de bedrijfseenheid het schoolbestuur. Besturen die zowel middelbaar als basisonderwijs of speciaal onderwijs omvatten worden echter gesplitst; voor deze schooltypen worden verschillende lesbevoegdheden vereist.

Bij de intramurale gezondheidszorg is, in tegenstelling tot het voorgaande, vooralsnog uitgegaan van een functionele indeling. Dit is gedaan omdat de structuur van de intramurale instellingen vaak is opgebouwd uit een groot aantal stichtingen. Het maken van bedrijfseenheden uit deze verzameling juridische eenheden is zeer complex. Alle andere publicaties, zowel van het CBS als van anderen, gebruiken deze functionele indeling.

Onder een vestiging wordt verstaan elke afzonderlijk gelegen ruimte, terrein of complex van ruimten of terreinen, benut door een bedrijf voor de uitoefening van activiteiten. Dit wordt geoperationaliseerd door werkadressen in hetzelfde (volledige) postcodegebied samen te voegen. Bij de secties Overheid (L), Onderwijs (M), en de aanvullende gegevens voor de sectie Gezondheids- en welzijnszorg (N) ontbreken in veel gevallen gegevens over nevenvestigingen, hoewel hierin vanaf 1997 enige verbetering is gekomen (zie paragraaf 2.4 ABR). Bij de onderverdeling van vestigingen naar economische activiteit wordt uitgegaan van de activiteit van het bedrijf waartoe de vestiging behoort.

3.2 Economische activiteit

Op grond van een Europese verordening (EU, 1990) dient de gebruikte activiteitenindeling in overeenstemming te zijn met de NACE, Rev. 1. De NACE Rev. 1 is een viercijferige code met een hiërarchische opbouw. Het hoogste niveau is een indeling in secties, aangeduid met letters. Daaronder volgen afdelingen, aangeduid met nummers. Hierbij wordt vanaf het begin doorgenummerd, maar bij het begin van iedere nieuwe sectie wordt naar een volgend vijfvoud gesprongen. De afdelingen zijn onderverdeeld in groepen en de groepen in bedrijfsklassen, waarbij een decimale codering wordt gebruikt.

Het CBS heeft ervoor gekozen in principe de NACE, Rev. 1 over te nemen en waar nodig uit te splitsen in bedrijfssubklassen. In een beperkt aantal gevallen is afgeweken van de viercijferige code van de NACE Rev. 1. Dit is gedaan om drie redenen.

- 1) De NACE biedt soms niet voldoende ruimte voor de Nederlandse detaillering, daarvoor zijn nationale 5^e digits toegevoegd.
- 2) De NACE bevat hier en daar uitsplitsingen die in de Nederlandse situatie niet gemaakt kunnen worden. Deze zijn op een hoger niveau samengenomen.
- 3) Tenslotte onderscheidt de NACE activiteiten die in Nederland niet voorkomen.

Dit heeft geresulteerd in de vijfcijferige SBI'93.

De door de Kamers van Koophandel gebruikte indeling BIK'95 is weer gebaseerd op de SBI'93. De BIK'95 voegt in een aantal gevallen een zesde cijfer toe, om activiteiten binnen een bedrijfssubklasse te kunnen onderscheiden.

Bedrijven zijn op basis van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI'93) ingedeeld naar de aard van de economische activiteit die zij uitoefenen. Bedrijven die in de SBI'93 genoemde activiteiten combineren zijn ingedeeld naar zwaartepunt qua toegevoegde waarde.

De volgende activiteiten uit de SBI-indeling zijn buiten beschouwing gelaten: levensbeschouwelijke organisaties; particuliere huishoudens met personeel in loondienst; extraterritoriale lichamen en organisaties.

Wijzigingen in de bedrijfsindeling (SBI'93)

Na 1995 zijn er enkele wijzigingen opgetreden in de SBI-indeling. Dit zijn uitsluitend wijzigingen in de indeling van bedrijfs(sub)klassen, zoals het toevoegen of verwijderen van de nationale 5^e digits van de indeling.

3.3 Grootte

De indeling van bedrijven naar grootte is traditioneel gebaseerd op het aantal werknemers in loondienst. Dit betekent dat bij de bepaling van de grootte geen rekening is gehouden met de werkzame zelfstandigen en met meewerkende gezinsleden. Er is dan ook een klasse bedrijven zonder werknemers; in deze bedrijven zijn uitsluitend zelfstandigen en meewerkende gezinsleden werkzaam.

Vanaf 1999 is er daarnaast een alternatieve indeling beschikbaar, waarbij bedrijven zijn ingedeeld naar grootte op basis van feitelijk werkzame personen (dat wil zeggen, inclusief zelfstandigen en meewerkende gezinsleden).

Grootte naar werknemers in loondienst

De gegevens over bedrijven naar grootte in aantal werknemers zijn gebaseerd op de jaarlijks door de bedrijfsverenigingen verstrekte aantallen verloonde dagen per werknemer van twee jaar voor het statistiekjaar. Verloonde dagen zijn alle dagen waarover loon is genoten. Inbegrepen zijn ziekte-dagen, vakantie- en verlofdagen alsmede algemeen erkende feestdagen mits het loon wordt doorbetaald. Gedeeltelijk gewerkte dagen worden als hele dagen aangemerkt. Uitzendkrachten en andere ingeleende krachten worden niet meegeteld, uitgeleend personeel wordt wel meegeteld. De grootte van de bedrijven wordt uitgedrukt in werknemers.

De indeling naar de grootte van bedrijven geschiedt in de volgende grootteklassen:

Aantal werknemers	Aantal verloonde dagen
0	geen
1 tot 5	1 tot 1 300
5 tot 10	1 300 tot 2 600
10 tot 20	2 600 tot 5 200
20 tot 50	5 200 tot 13 000
50 tot 100	13 000 tot 26 000
100 tot 200	26 000 tot 52 000
200 tot 500	52 000 tot 130 000
500 of meer	130 000 of meer

Bedrijven in grootteklasse 0 hebben geen personeel in loondienst¹. Dit zijn bijvoorbeeld bedrijven met uitsluitend meewerkende eigenaren, firmanten, zelfstandige beroepsbeoefenaars of meewerkende gezinsleden, of bedrijven met uitsluitend ingeleend personeel en uitzendkrachten.

De grootteklasse van de bedrijfseenheden bij de overheid zijn gebaseerd op het Jaarlijks onderzoek Werkgelegenheid en Lonen. Voor dit onderzoek worden alle bedrijven (inclusief de overheid) met 10 of meer werknemers geënquêteerd. Daarnaast worden ook alle onderwijsinstellingen met minder dan 10 werknemers ondervraagd.

In de tabellen en staten wordt ook een indikking van deze indeling gebruikt. Hierbij geldt de volgende indeling:

kleinbedrijf	minder dan 10 werknemers
middenbedrijf	10 tot 100 werknemers
grootbedrijf	100 of meer werknemers

Deze indeling is binnen Nederland gebruikelijk, al worden soms ook andere indelingen of aanvullende criteria gebruikt. In Europees verband ligt de grens van het midden- en kleinbedrijf bij 250 werknemers.

Een alternatieve indeling naar grootte

De indeling van bedrijven naar grootte is traditioneel gebaseerd op het aantal werknemers in loondienst. Er is nu een alternatieve indeling beschikbaar, waarbij bedrijven zijn ingedeeld naar grootte op basis van feitelijk werkzame personen (dat wil zeggen, inclusief zelfstandigen en meewerkende gezinsleden). Bij een dergelijke indeling is er geen klasse '0'. Een indeling op basis van feitelijk werkzame personen is internationaal beter vergelijkbaar. Het aantal zelfstandigen is namelijk afhankelijk van de nationale institutionele omgeving. Vandaar dat deze indeling in Europees verband is voorgeschreven. De alternatieve indeling is gedetailleerder voor de grote bedrijven. Daarbij is een grens bij 250 werkzame personen. Deze grens wordt in Europees verband als afbakening van het midden- en kleinbedrijf (MKB) gehanteerd.

Vooralsnog zal de indeling op basis van werkzame personen naast de indeling naar aantal werknemers worden gepubliceerd (zie StatLinetabel 'Bedrijven naar aantal werkzame personen').

3.4 Regio

In de publicatie worden drie indelingen naar regio gehanteerd: naar provincies, naar COROP-gebieden en naar gemeenten. Provincies hebben een bestuurlijke basis. Het betreft hier het aantal vestigingen van bedrijven per regio. De COROP-indeling is een statistische indeling die omstreeks 1970 is ontworpen door de Coördinatiecommissie Regionaal Onderzoeksprogramma, de commissie waaraan de indeling de naam dankt. De COROP-gebieden verdelen de provincies in veertig gebieden en drie subgebieden. In Europees verband wordt de regionale indeling naar provincie aangeduid als NUTS 2, en de indeling in COROP-gebieden als NUTS 3. De gegevens naar COROP-gebied voor de provincie Drenthe sluiten vanaf 1998 niet meer aan bij de eerdere gegevens. Dit wordt veroorzaakt door een gemeentelijke herindeling in 1997: Borger ging van Noord-Drenthe naar Zuidoost-Drenthe, Beilen en Westerbork gingen van Zuidwest-Drenthe naar Noord-Drenthe. Per saldo komt hierdoor het aantal vestigingen van bedrijven in Drenthe in de regio Zuidwest lager, en in de regio's Noord en Zuidoost hoger uit.

Bij de indeling naar gemeenten wordt er gebruik gemaakt van een tijdreeks. Bij een gemeentewijziging worden alle cijfers herrekend naar de meest recente herindeling. Dat betekent dat sinds de gemeenten Born, Sittard en Geleen in 2001 zijn samengevoegd er wordt teruggerekend op basis van die nieuwe ontstane gemeente, zie onderstaand voorbeeld.

Data	Gemeente	1999	2000	2001
Historische gegevens	Sittard	2055	2090	
Historische gegevens	Born	565	565	
Historische gegevens	Geleen	1335	1340	
Historische gegevens	Sittard-Geleen			4035
Na herberekening	Sittard-Geleen	3955	3995	4035

¹ Tot personeel in loondienst horen werknemers die verplicht verzekerd zijn voor de werknemersverzekeringen.

3.5 Rechtsvorm

De statistische eenheid 'bedrijf' bestaat uit een of meer juridische eenheden (natuurlijke personen of rechtspersonen). Als een bedrijf uit meer dan één rechtspersoon bestaat, dan heeft het in principe geen rechtsvorm. In de tabellen worden dergelijke bedrijven opgenomen onder de rechtsvorm van die juridische eenheid die als kern van de combinatie kan worden beschouwd (bijvoorbeeld de rechtsvorm van de controlerende juridische eenheid).

Uit de StatLine tabellen kan niet het totaal aantal besloten vennootschappen (BV's) of bijvoorbeeld stichtingen worden afgeleid. In de tabellen zijn namelijk uitsluitend bedrijven opgenomen. Niet zelfstandige of niet actieve juridische eenheden zijn niet meegeteld. De Kamers van Koophandel hebben een volledig overzicht van de rechtspersonen in Nederland.

Voor een deel van de landbouw en de gezondheids- en welzijnszorg is de rechtsvorm niet beschikbaar; het betreft de gegevens uit aanvullende bestanden (zie paragraaf 2.4). In de StatLinetabellen naar rechtsvorm zijn deze eenheden opgenomen onder rechtsvorm onbekend.

3.6 Identiteit van een bedrijf

De identiteit van een bedrijf ligt besloten in de unieke combinatie van een aantal (productie)factoren. Het gaat daarbij om bijvoorbeeld economische activiteit, grond, arbeid, kapitaal (goederen), ondernemerschap, goodwill, know-how of klantenkring. Hoe belangrijk deze factoren in een concrete situatie zijn, is afhankelijk van de branche waarin het bedrijf actief is. Dezelfde factor kan in het ene geval doorslaggevend zijn, en in het andere geval van weinig belang. Niet als regel, maar meer als algemene indicatie kan worden gesteld:

- bij de industrie zal de factor machines een belangrijke rol spelen, evenals dat deel van de factor arbeid dat specifieke, op het productieproces gerichte know-how bezit.
- bij de detailhandel, reparatiebedrijven en horeca is de klantenkring, en daarmee vaak de locatie, een belangrijke factor.
- bij de dienstverlening is de factor arbeid en de kwalificatie van de ondernemer/eigenaar vaak een doorslaggevende factor.

3.7 Oprichting van bedrijven

Een oprichting is het ontstaan van een nieuw bedrijf. Dit betekent dat voldaan moet zijn aan statistische criteria voor een bedrijf. Verder is het van belang dat het bedrijf nieuw is. De voortzetting van één of meer bestaande bedrijven is geen oprichting.

Niet als oprichting worden beschouwd:

- samenvoeging of ontstaan als gevolg van uiteenvallen;
- overname of verzelfstandiging van een deel van een bedrijf;
- naamswijziging;
- rechtsvormwijziging;
- eigenaarwisseling
- geleidelijke activiteitenwijziging;
- verhuizing met behoud van afzetmarkt.

Wel is er sprake van een oprichting als:

- het productieproces (de activiteit) ingrijpend wordt gewijzigd;
- een verhuizing plaatsvindt met opbouw van een nieuwe afzetmarkt.

3.8 Opheffing van bedrijven

Tegenover het begrip oprichting staat het begrip opheffing. Bij opheffing van bedrijven gaat het om beëindigingen zonder dat daarbij sprake is van een voortzetting van een belangrijk deel van de activiteiten door een ander bedrijf. Hierbij is de identiteit van het bedrijf van grote betekenis. Als bijvoorbeeld na een verhuizing van een winkel de klantenkring opnieuw moet worden opgebouwd, dan wordt dit beschouwd als opheffing van het oorspronkelijke bedrijf en de oprichting van een nieuw bedrijf. Er is geen sprake van bedrijfsbeëindiging als de activiteiten worden voortgezet, bijvoorbeeld na rechtsvormwijziging of eigenaarswisseling.

3.9 Structuurwijziging

Het gaat bij structuurwijziging telkens om situaties waarin bedrijven ontstaan en/of verdwijnen, terwijl de activiteiten geheel of gedeeltelijk worden voortgezet. Voorbeelden van dergelijke veranderingen zijn fusie, overname, uiteenvallen en afsplitsen. Over structuurwijzigingen kunnen nog geen statistieken worden samengesteld. Het aantal gebeurtenissen is te gering om een betrouwbare schatting te maken (over een jaar bezien is minder dan 1‰ van de bedrijven betrokken bij een structuurwijziging).

4. De organisatie van het bedrijfsleven

Het bedrijfsleven bestaat uit firma's en filialen, holdings en transportafdelingen, winkels en fabrieken. Bij een volledig statistisch overzicht mag niets ontbreken, anderzijds willen we ook geen dubbelstellingen. Meestal is het wel duidelijk wat en hoe er geteld moet worden. Een eenmanszaak die uit één winkel bestaat wordt vanzelf één keer geteld. Maar hoe wordt een concern met vijf business units, met vestigingen op zeven locaties en met drie verschillende activiteiten zonder gaten en overlappings beschreven?

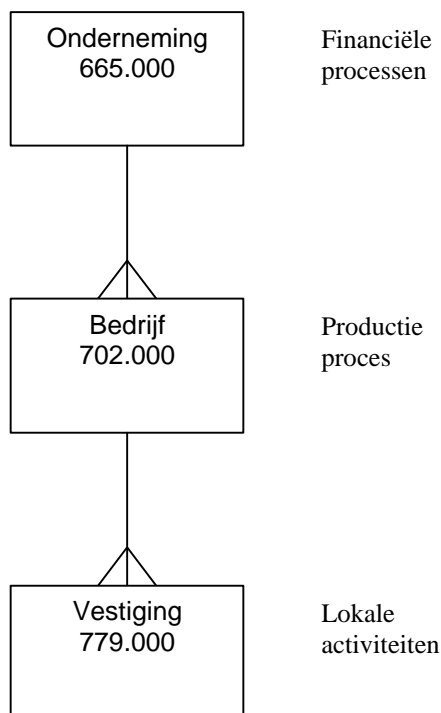
Drie niveaus

In de officiële statistiek wordt het bedrijfsleven op verschillende niveaus beschreven: het financiële niveau, het productieniveau en het lokale niveau. We zullen zien dat deze niveaus in veel gevallen samenvallen. Anderzijds is het vaak mogelijk binnen grote organisaties meer dan drie niveaus aan te wijzen. Het samenstellen van statistieken gaat altijd gepaard met vereenvoudiging.

Het eerste niveau is dat van de financiële processen. Bij het samenstellen van financiële en strategische statistieken is het concern (de ondernemingengroep) de basis van de beschrijving. De ondernemingengroep is de hoogste top binnen een zeggenschapcluster in Nederland. Overigens beperkt de statistische beschrijving van deze groepen van natuurlijke personen of rechtspersonen zich tot het Nederlandse deel van de ondernemingen waarover zeggenschap kan worden uitgeoefend. In totaal zijn er 665 duizend ondernemingen.

Bij de beschrijving van het productieproces zijn autonome business units (bedrijfseenheden) het uitgangspunt. De bedrijven zijn de kleinste onderdelen van ondernemingen die zelfstandig beslissen over de dagelijkse inrichting van het productieproces. Bovendien is vereist dat een bedrijf marktgericht is, dat wil zeggen dat het goederen of diensten levert aan de markt en niet uitsluitend binnen het concern. Alleen bedrijven waarin ten minste voor 15 uur per week wordt gewerkt, zijn meegeteld; verenigingen en stichtingen worden alleen als bedrijf beschouwd indien zij personeel in loondienst hebben. Om de volledigheid en optelbaarheid van economische statistieken te garanderen gebruikt het CBS een statistisch bedrijfsregister. Het register wordt gevoed door informatie van de Kamer van Koophandel, bedrijfsverenigingen, belastingdienst en eigen waarneming van het CBS. Het totaal aantal bedrijven bedraagt 702 duizend op 1 januari 2001.

De lokale activiteiten en het lokale voorzieningsniveau worden beschreven op basis van de lokale eenheid of vestiging. Daarbij is vereist dat ieder bedrijf ten minste één locatie heeft waar of van waaruit het activiteiten onderneemt. In sommige branches krijgen we daarmee niet een volledig beeld waar de activiteiten feitelijk plaatsvinden. Dit geldt vooral bij de markthandel, de bouwnijverheid en in de transportsector. Een markthandelaar die op zijn huisadres staat geregistreerd, levert daar geen bijdrage aan het voorzieningsniveau. Het totaal aantal vestigingen bedraagt 779 duizend op 1 januari 2001.

5. Ontwikkelingen in de structuur van het bedrijfsleven

Hoewel het aantal bedrijven in Nederland blijft stijgen, verandert de structuur van het bedrijfsleven van jaar op jaar nauwelijks. Over een langere termijn zijn er wel duidelijke verschuivingen waar te nemen. In de papieren publicatie 'Bedrijven in Nederland 1995' is een analyse opgenomen van de verschuivingen tussen de jaren 1963, 1978 en 1993 (CBS, 1996).

Recente ontwikkelingen

Van 1993 op 2002 is het aantal bedrijven in negen jaar met 102 duizend toegenomen. Per 1 januari 1993 lag het aantal bedrijven juist onder de 600 duizend, per 1 januari 2002 bedraagt het aantal bedrijven meer dan 702 duizend: een stijging van 17%. Het aantal bedrijven is in alle jaren gestegen, al is de groei in het begin van de periode wat beperkter. De bevolkingsgroei bedraagt 5.7% in de periode van 1993 tot 2002. Dit betekent dat het aantal bedrijven ten opzichte van de bevolking is gestegen.

Grootte

Naar grootte is de verdeling van bedrijven nogal scheef. Verreweg de meeste bedrijven zijn klein; ruim 90% heeft minder dan 10 werknemers. Minder dan 10% van de bedrijven is middelgroot en ongeveer 1% van de bedrijven is groot met 100 of meer werknemers. De groei van het aantal bedrijven is naar grootte ongelijkmatig verdeeld.

Vooraf het aantal bedrijven met 1 tot 10 werknemers en het aantal grote bedrijven met meer dan 500 werknemers is sterk gestegen (zie StatLinetablel 'Bedrijven naar grootte, rechtsvorm en regio').

Bedrijfsindeling

De verdeling van bedrijven over de verschillende branches is natuurlijk afhankelijk van de gehanteerde bedrijfsindeling. De grootste branche, geteld in bedrijven, is de handel; bijna een kwart van de bedrijven is in deze branche actief. Traditioneel wordt de handel gekenmerkt door veel kleine bedrijven; tegenwoordig komen allerlei vormen van samenwerking naast elkaar voor: volkomen zelfstandige bedrijven, franchisenemers, vestigingen van winkelketens. Daarbij worden de franchisenemers in de statistiek als zelfstandig bedrijf geteld. Grote aantallen kleine bedrijven komen ook voor in de landbouw en in de zakelijke dienstverlening. De laatste jaren is vooral ook het aantal kleine bedrijven in de bouwrijverheid toegenomen.